

Rusko v první polovině 20. století

MIKULÁŠ II. (1894 – 1917)

- Oženil se s princeznou Alix Hessenskou, jež přijala jméno [Alexandra Fjodorovna](#).;
- měli 4 dcery ([Olga](#), [Taťána](#), [Marie](#), [Anastázie](#)), roku [1904](#) se narodil carevič [Alexej](#). U Alexeje se v dětství projevila závažná choroba, porucha krvetvorby – [hemofilie](#).

RUSKO-JAPONSKÁ VÁLKA

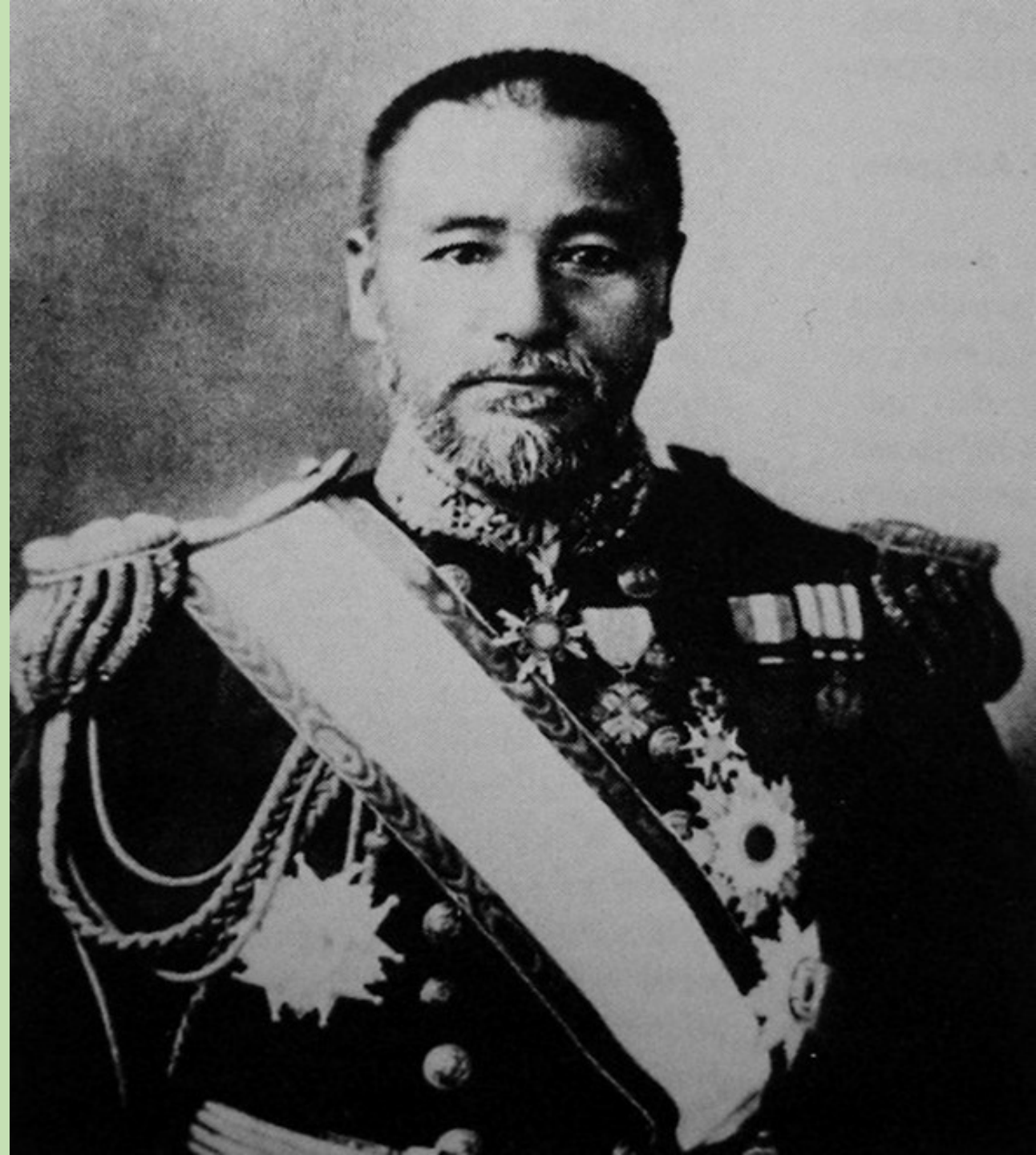
Příčiny válečného konfliktu

- V 19. století bylo Rusko velmocí, mělo velký vliv na Dálném východě;
- počátek 20. století – do popředí se dostává Japonsko – díky jeho rychlé modernizaci;
- začíná vznikat napětí mezi Japonskem a Ruskem kvůli mocenské pozici na Dálném východě;
- ruské přístavy zamrzají a tak si Rusové vybírají přístav Port Arthur v Mandžusku jako opěrný bod pro své válečné loďstvo - spor o korejský poloostrov a Mandžusko
- Japonsko se začíná obávat ruské expanze;
- roku 1891 začalo budování Transsibiřské magistrály, která spojila Moskvu a Petrohrad s Vladivostokem (7000 km) – 1. krok k válce s Japonskem.

Počátek války

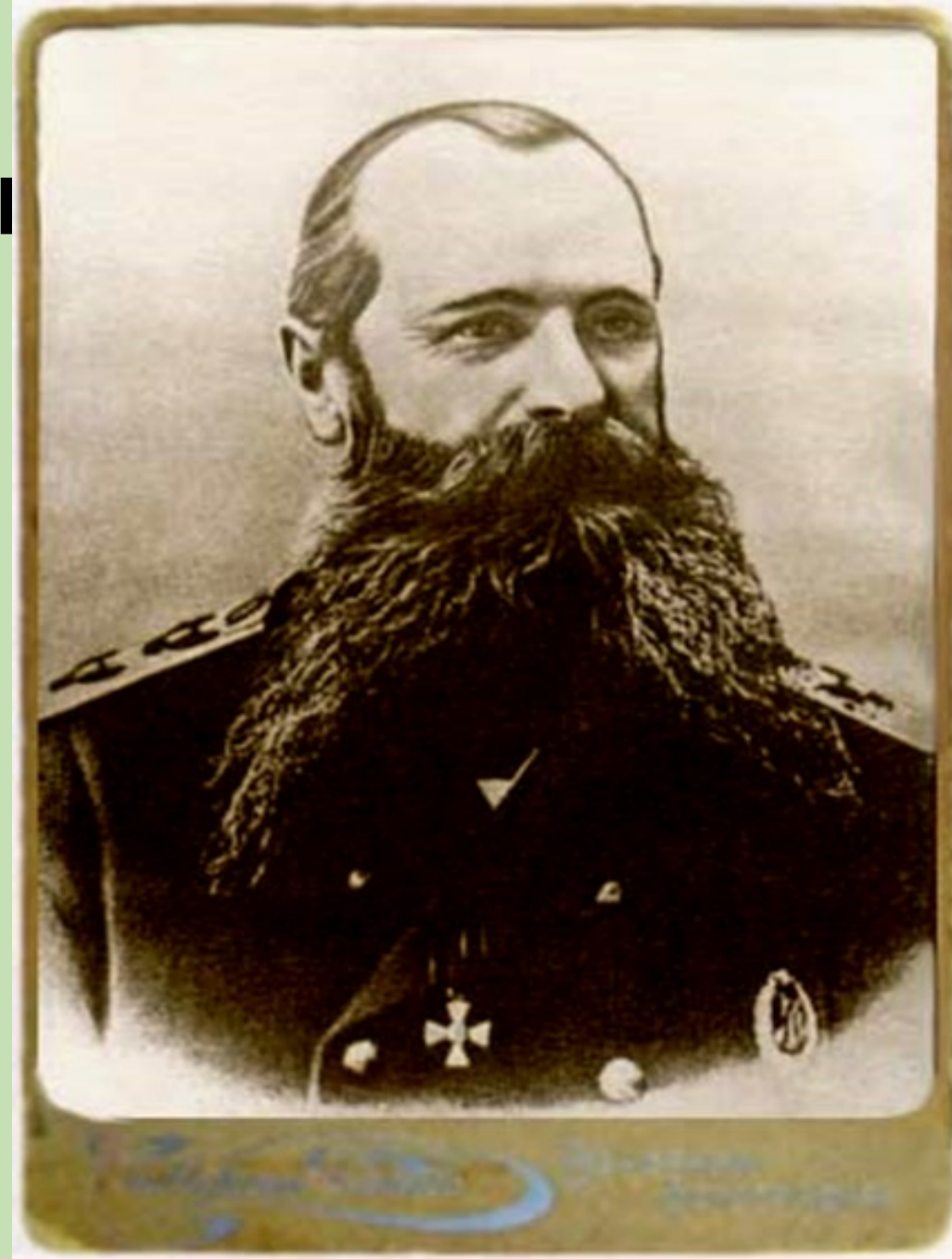
- 8. 2. 1904 – překvapivým útokem japonského loďstva pod vedením admirála Tóga na ruskou základnu Port Arthur a Cemulpcho (bez vyhlášení války);
- poškozeny ruské bitevní lodě – Carevič, Revitzan a křižníky Palada a Varjag a dělový člun Korejec – 9. 2. 1904 – uvolnění cesty pro vylodění Japonské armády;
- 17.2. 1904 – vylodění a japonské tažení na sever Koreou;
- přelomu března/dubna – vstup na území Mandžuska.

Admirál Tóga

- Stěpan Osipovič Makarov – velitel ruské flotily – výcvik, morálka;
- 13.4. 1904 zahynul na palubě bitevní lodi Petropavlovsk
- 27.4.-1.5. 1904 první velké střetnutí Rusů a Japonců na pevnině u řeky Yal;
- náročný přesun ruských vojsk přes transsibiřskou magistrálu;
- ruský pokus o vyproštění Port Arthuru z blokády v červenci skončil neúspěchem ;
- kapitulace carského Ruska v Port Arthuru 2.1. 1905

Stěpan Osipovič Makar

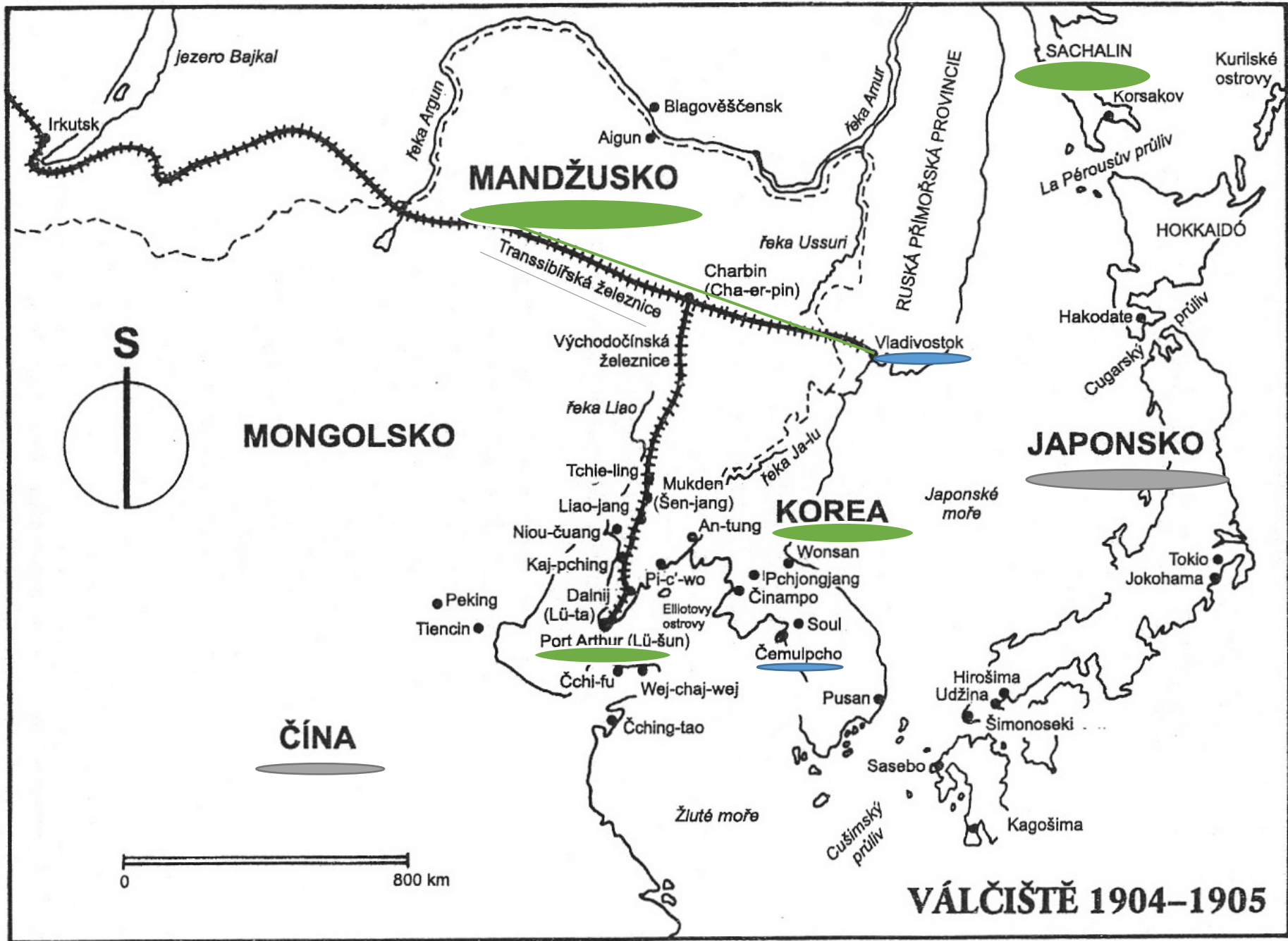
Výsledky války

- Rusko se zřeklo území Port Arthuru a jižní části ostrova Sachalin a uznalo vrchní panství Japonska nad Koreou;
- vítězné Japonsko získalo rozhodující vliv v jižním Mandžusku a hlavní vliv v Koreji;
- Korea byla v roce 1910 Japonskem anektována (připojena);
- prohraná válka odhalila hospodářské a vojenské slabosti samoděržaví.

Výsledky války

Ztráty:

- carské Rusko – 500 000 vojáků
 - Ztráty- 25 330 mrtvých a 146 000 zraněných
- Japonsko – 400 000 vojáků
 - Ztráty- 47 380 mrtvých a 173 400 zraněných

VÁLČIŠTĚ 1904–1905

RUSKÁ REVOLUCE 1905

Příčina revoluce

- První velké buržoazně demokratické revoluční hnutí v Rusku ve 20. století;
- reakce na prohru v rusko-japonské válce a následné nepokoje způsobené Krvavou nedělí v roce 1905.

Krvavá neděle

- Masakr původně poklidné demonstrace dělníků v Petrohradě 22.1. 1905;
- demonstraci vede kněz Georgij Gapon;
- demonstranti chtějí carovi předat petici na zlepšení pracovních podmínek, zrušení cenzury a toleranci v náboženských otázkách;
- car není v Petrohradu;
- dělníci nemilosrdně postříleni (až 1000 mrtvých)

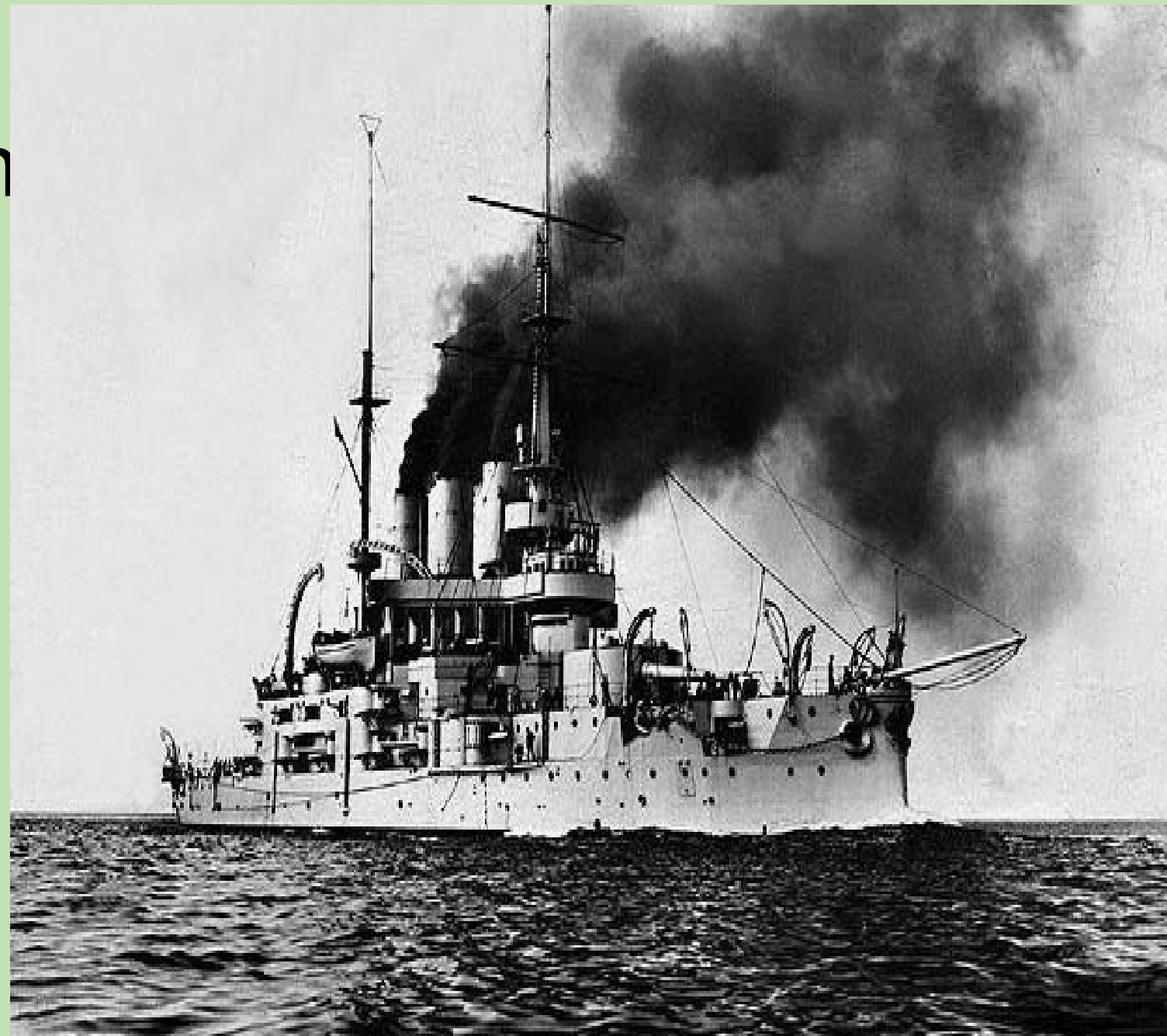
Gapon

Počátek revoluce

- Po Krvavé neděli vypukla v Rusku revoluce;
- celé Rusko zachvátila vlna vzpour, stávek a demonstrací;
- nejvýznamnější akcí byla vzpoura na křižníku Potěmkin
a generální stávka v Ivanovo-Vozněsensku, kde začaly vznikat první **sověty** (dělnické rady)

Křižník Potěmkin

- Koncem října 1905 – předložil car návrh manifestu ke schválení společnosti;
- car musel podepsat manifest, ve kterém obyvatelstvu zaručoval občanská práva, sliboval všeobecné volební právo a vznik Dumy (parlament) - ta měla mít právo schvalovat všechny zákony, jen kontrola rozpočtu Dumou byla po dohodě z textu vypuštěna;
- pozdější Duma už neplnila funkci parlamentu, nýbrž to byl jen poradní orgán cara → revoluce byla nakonec poražena;
- nezměnilo se prakticky nic a car nadále vládne absolutisticky.

Výsledky revoluce

- Nové státní orgány – počátek parlamentarizmu, omezení samoděržaví - více pravomocí Státní Dumě;
- demokratické svobody, zrušení cenzury, povoleny odbory, vznik legálních politických stran;
- buržoazie má možnost účastnit se politického života;
- zlepšení postavení dělníků, zvýšení platů, pracovní doba 9 – 10 hodin;
- větší svoboda rolníkům (například se mohli volně stěhovat);
- omezena moc zemských velitelů.

Stolypinovy reformy

PJOTR ARKADJEVIČ STOLYPIN

- Významná osobnost ruských dějin, politik z šlechtické rodiny;
- v roce 1902 se stal gubernátorem grodnenským a o rok později roku 1903 gubernátorem saratovským;
- v květnu 1906 se stal ministrem vnitra a v červenci 1906 byl jmenován premiérem;
- neustálé vraždy, atentáty, pogromy → chaos a hospodářská krize, politická nestabilita;
- úkol Stolypina: obnovit pořádek a klid v zemi;
- **v srpnu 1906 vyhlášen výjimečný stav.**

1) Vláda tvrdé ruky:

- Diktátor- zákony – tvrdé tresty;
- v letech 1908-1909 bylo postaveno před soud 16 440 osob;
- „Stolypinova kravata“ (= šibenice, kvůli velkému množství poprav);
- „stolypin“ (vězeňský vagón, v němž byli odsouzenci transportováni do táborů na Sibiři).

2) Ekonomické a sociální reformy

Agrární reforma:

- rolníci získali půdu do osobního vlastnictví;
- probíhá velká migrace dělníků a zemědělců např. na Sibiř;
- produkce obilí rychle vzrůstala, Rusko bylo tehdy obilnicí Evropy.

Reforma školství:

- povinná čtyřletá školní docházka pro děti rolníků;
- otevřeno asi 50 000 nových škol a 5000 pravoslavných kostelů.

Smrt Stolypina

- 14. září 1911 byl během představení v Kyjevském divadle Petr Stolypin smrtelně zraněn atentátníkem Dmitrijem Bogrovem;
- za čtyři dny dne 18. září 1911 svému zranění podlehl;
- pro agrární elitu současného Ruska je od roku 2001 udělována Cena Petra Stolypina.

RUSKO A 1. SVĚTOVÁ VÁLKA

- Válečný konflikt 1914 – 1918, kterému předcházely balkánské války;
 - spory mezi evropskými velmocemi – snaha o nové přerozdělení světa; nejslabší místo Evropy – *Balkán = „sud střelného prachu“*
 - Francie x Německo
 - Rusko x Rakousko-Uhersko
 - Německo x VB
- vznikly dva vojensko-politické bloky **Trojdhoda** (VB, R, F) x **Trojspolek** (N, R-U, I)

Záminka válečného konfliktu

- Atentát na rakousko-uherského následníka trůnu Františka Ferdinanda d' Este v Sarajevu 28.června 1914 – Srb Gavrillo Princip, člen tajné srbské organizace „Černá ruka“;
- **28. července 1914 vyhlášení války – 34 zemí = „světový konflikt“;**
- očekávání bleskové války (do podzimu bude rozhodnuto), ovšem situace na frontách se vyvinula v „zákopovou válku“ = síly protivníků jsou vyrovnané a fronty nepostupují, bojuje se stále na stejném místě (E.M. Remarque - *Na západní frontě klid*)

Válčící strany

- Uzavřena dohoda proti Ústředním mocnostem (Německo, Rakousko – Uhersko, Turecko, Bulharsko);
- Válčilo se na:
- **Jižní fronta** – RU x Srbsko, od roku 1915 i Itálie – italská fronta
- **Západní fronta** – Německo x Francie, VB
- **Východní fronta** – Německo x Rusko;
- Bojuje se i na Blízkém východě, v Africe i Tichomoří.

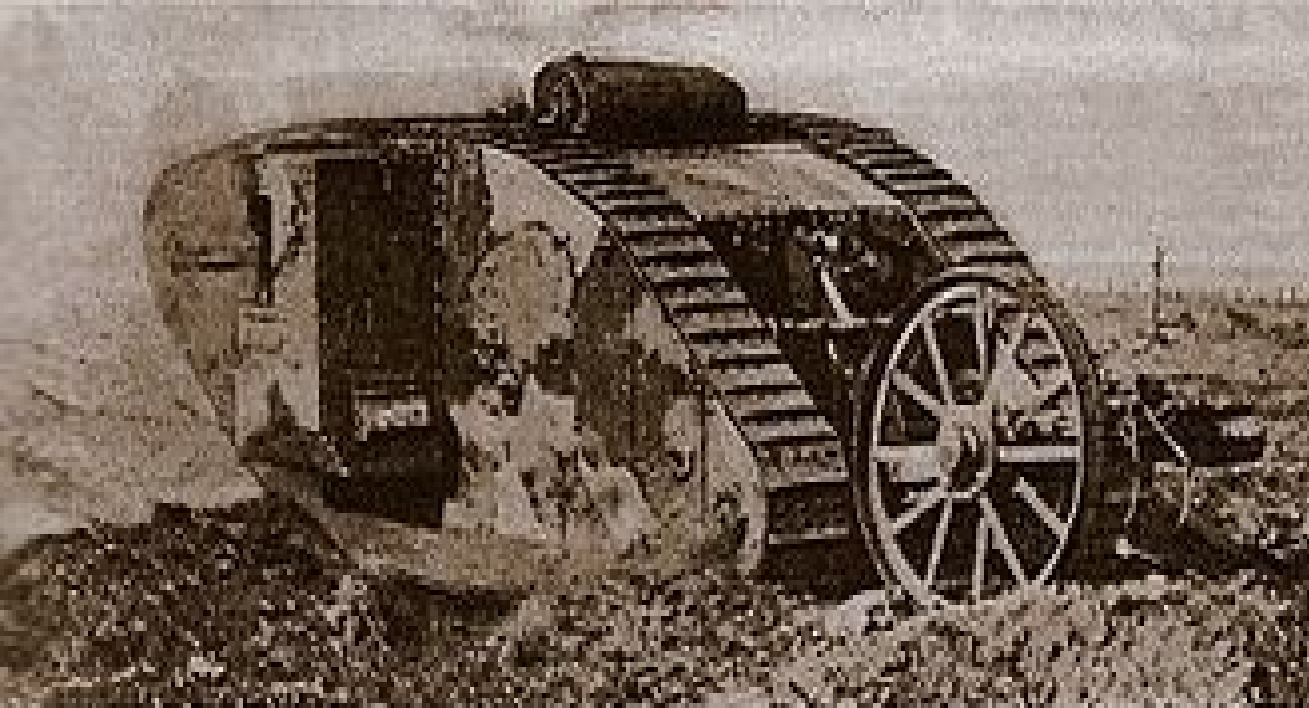

Účast Ruska ve válce

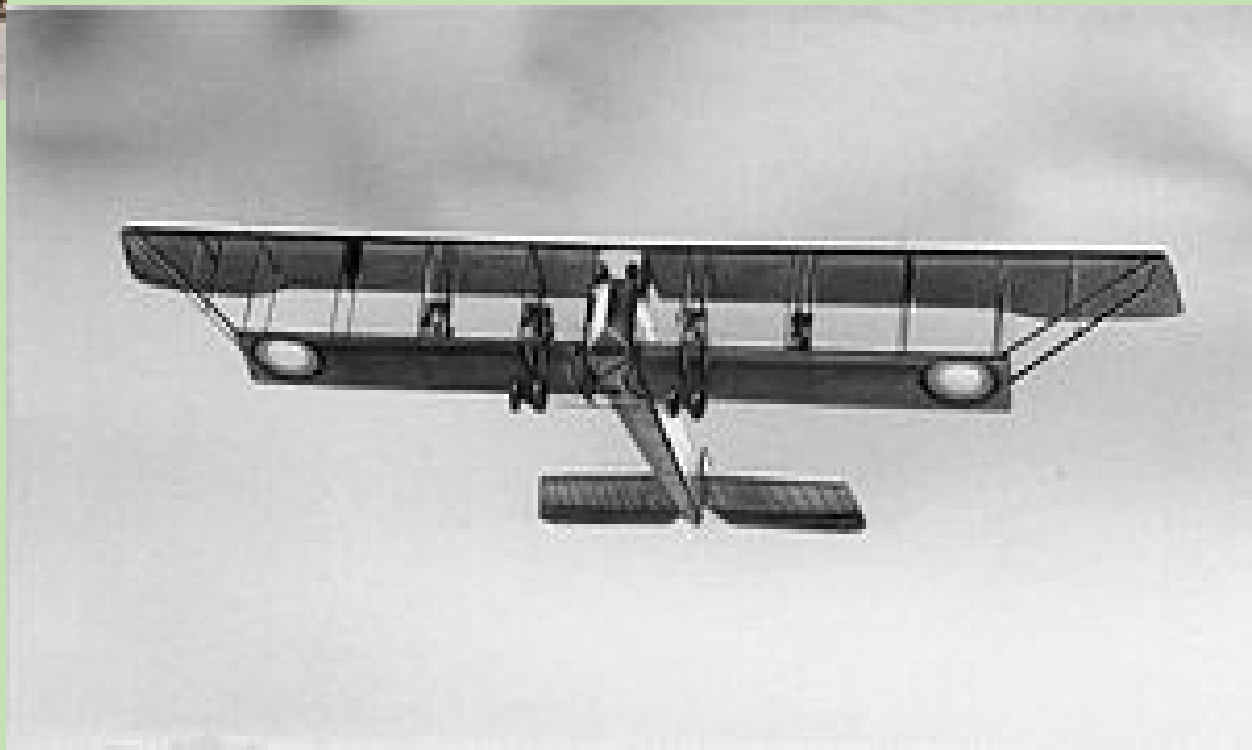
- Rusko má velké politické ambice – 13 válečných cílů + tajné dohody s VB a Francií;
- První úspěchy střídají porážky
(Bitva o Mazurská jezera, kde bylo zajato 150 000 ruských vojáků);
- **Brusilovova ofenzíva** – léto roku 1916 - snaha o převrat v dění na ruské jihozápadní frontě - proti Rakousku Uhersku: plán - zaútočit na Rakousko - Uhersko, dostat se až do českých zemí, využít českého rusofilství - ozbrojit Čechy, oddělit Rakousko od Německa a rozbít jejich koalici zevnitř;
- útočné boje dostal na starost Alexej Brusilov - bitva byla zahájena ofenzívou 4 ruských armád v Haliči a Bukovině. Německo, ze strachu z kolapsu rakouského vojska, sem převelelo kvapně 18 divizí;
- Problémy se zásobováním a špatnou výzbrojí na straně Ruska (3 ozbrojení : 1 neozbrojenému) -> ruská ofenzíva se rozpadá -> Brusilov nařídil všeobecný ústup.

Objevují se nové zbraně – byly použity kulomety, letadla, ponorky, tanky, ale zejména jedovaté plyny.

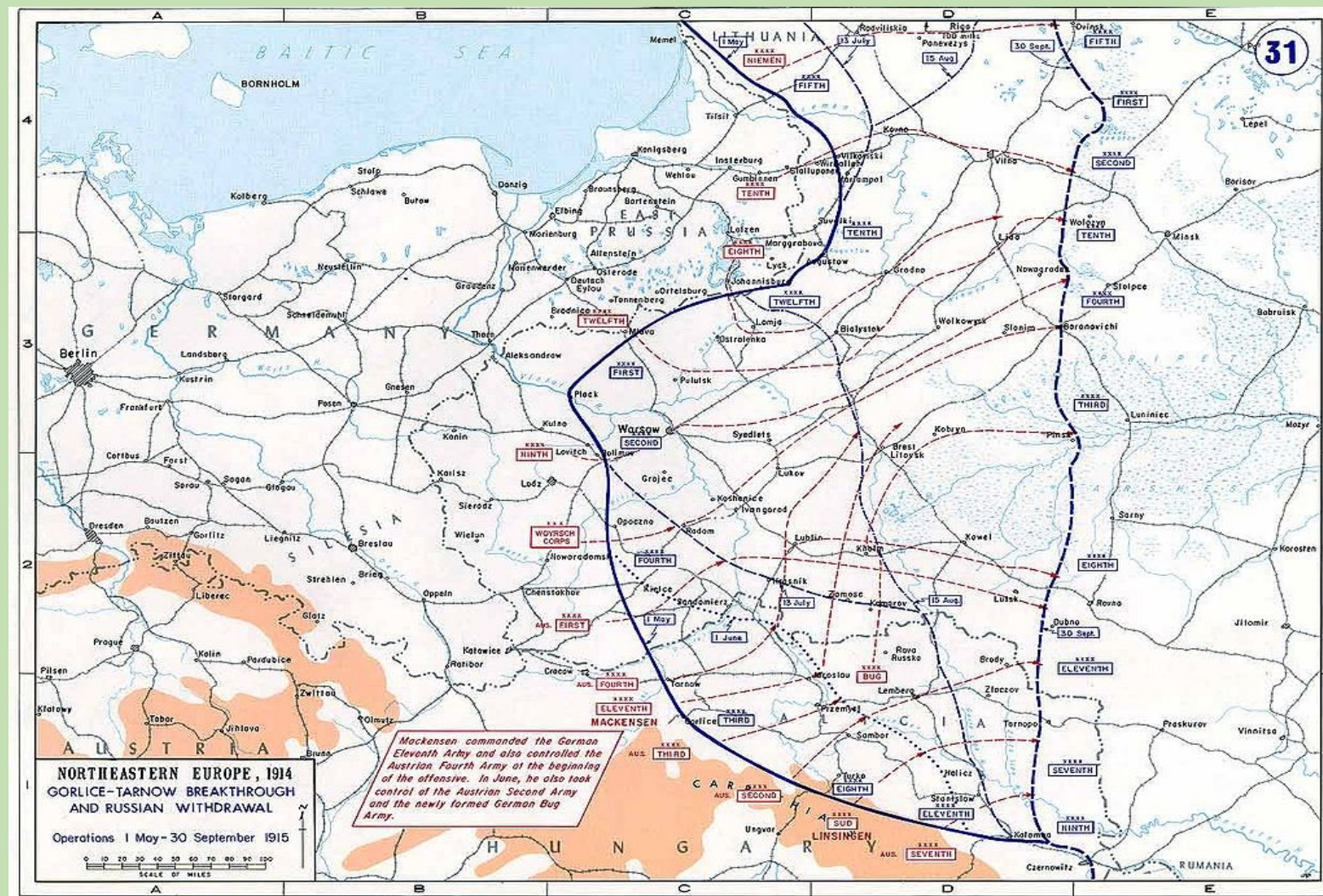

„Тохант” („танк”) — новал артилерийскъ бронированый самоходный, въ военный периодъ.

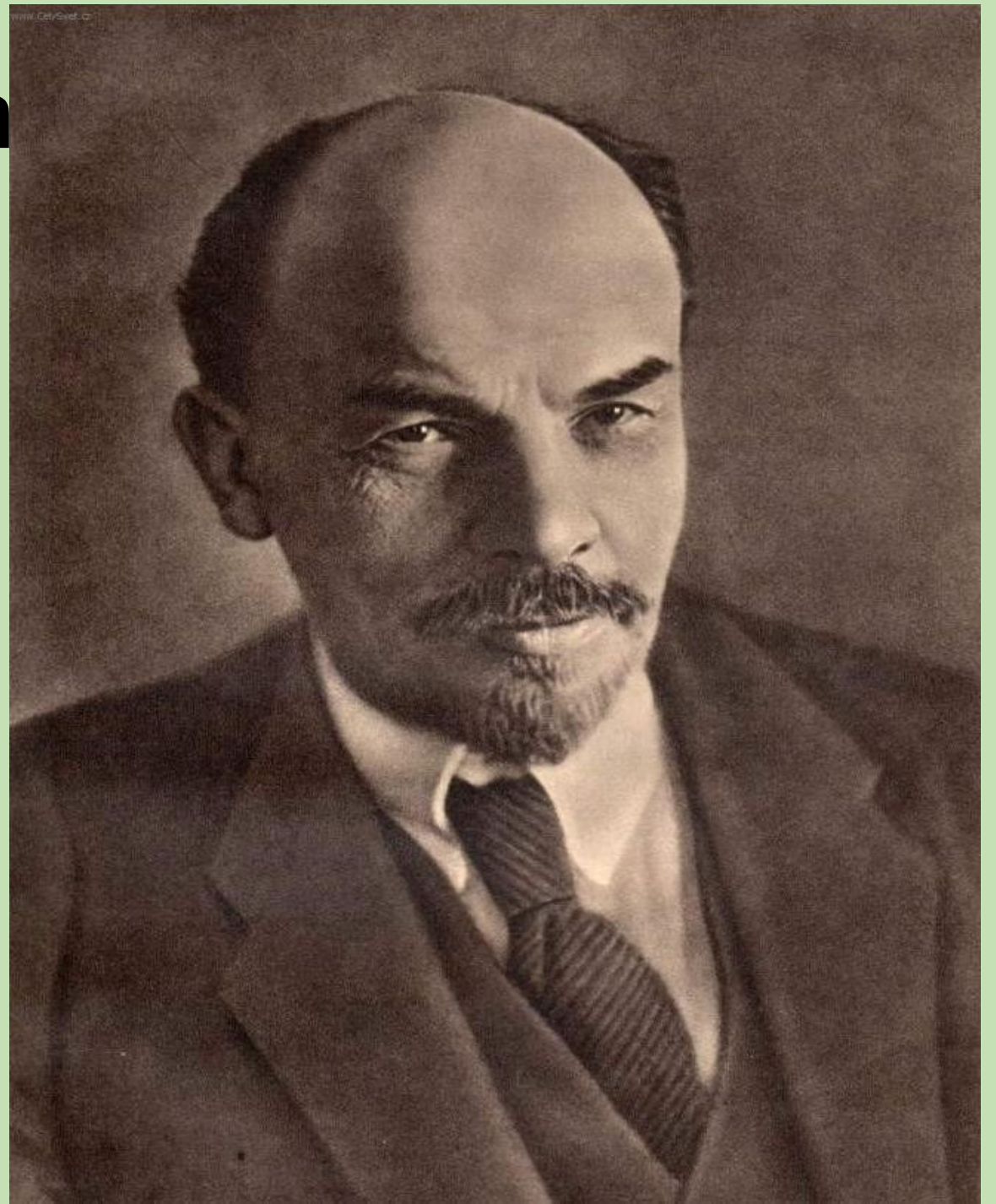
1914 – 1915 – postup fronty

Vnitřní problémy Ruska

- protahováním války vznikají Rusku velké problémy → nedostatek zbraní i potravin vede k hladu, vznikají „hladové bouře“, nepokoje a stávky;
- roste nenávist k carské rodině, hlavně k carevně Alexis (je Němka a ještě se velmi sblížila s Rasputinem, kterého někteří pokládají za svatého muže a jiní za Antikrista);
- Stupňuje se činnost politických stran, které jsou proti válce, nejaktivněji vystupují bolševici.

V.I. (Uljanov) Lenin (1870 – 1924)

- Narodil se ve středostavovské rodině, vystudoval práva, ale dal se na dráhu profesionálního revolucionáře;
- 1893 – Lenin v St. Petersburgu aktivně rozvíjí marxistické hnutí;
- odcestoval do Švýcarska, setkal se s významnými revolucionáři (např. Plechanovem);
- Po návratu do Ruska chtěl vydávat Revoluční noviny. V předvečer první publikace ((1897) byl zatčen. Po vypršení trestu byl deportován na Sibiř;
- 1898 – sňatek s Naděždou Krupskou;
- 1900 – konec exilu – emigrují do Švýcarska.

Naděžda Krupská

- V emigraci Lenin zosnoval rozpad **ruské sociální strany**, která se rozdělila (1903)
- **menševiky** (umírnění, chtějí prosadit reformy parlamentní cestou)
- **bolševiky** v čele s Leninem – jsou radikální, chtějí prosadit změny násilím, připravují světovou revoluci a diktaturu proletariátu
- Nejbližším spolustraníkem Lenina je Lev Davidovič Trockij

L.D.Trockij

ÚNOROVÁ REVOLUCE 1917

- **3. březen** – uzavření Putilova zbrojního závodu;
- dramaticky narůstají demonstrace a stávky, pořádají se tzv. hladové pochody;
- Ze strany cara snaha potlačit vše silou. Vojáci se vzbouří a přidávají se na stranu demonstrantů;
- **Car abdikuje ve prospěch svého bratra Michaila, ten ale odmítá nástupnictví přijmout = konec vlády Romanovců;**
- vytvořena Prozatimní vláda, v čele které stojí umírněný kníže Lvov, později radikálnější Kerenský;
- Kerenský oznamuje, že Rusko bude pokračovat v 1. sv. válce až do vítězného konce;
- Němci však potřebují zavřít východní frontu -> dopravují Lenina do Ruska;
- Lenin slibuje ukončit válku a připravuje převrat

- V dubnu 1917 vstupují do války USA → převaha Dohody;
- v Rusku vzniká **dvojvládí: kromě Prozatimní vlády řídí zemi Sověty** (rady dělníků, vojáků a rolníků), v nich mají zpočátku převahu sociální revolucionáři /eseři , konstituční monarchisté a sociální demokraté;
- Bolševici, vedení Leninem, se pokouší získat většinu v Sovětech a poté razí heslo: „*Všechna moc sovětům!*“;
- V létě Bolševici chystají ozbrojený puč, ale je prozrazen a bolševická strana zakázána, na Lenina je vydán zatykač (prchá do Finska).

ŘÍJNOVÁ REVOLUCE 1917

- na podzim se šíří zvěsti, že na frontách se nebojuje -> další vzpoury vojáků;
- Do čela Petrohradského sovětu postaven Trockij → chystá ozbrojený puč;
- obsazení bolševiky hlavní pošty, tiskáren a jiných důležitých budov v Sankt-Peterburgu. Provolání „*Občanům Ruska*“ – vyzývají k povstání
- demonstrace před Zimním palácem, po výstřelu z Aurory následuje 7.11. (25.10. podle ruského kalendáře) dobytí paláce a zatčení Prozatimní vlády → Bolševici se dostávají k moci

První opatření bolševiků

- Byla ustanovena vláda Lidových komisařů v čele s Leninem;
- Vydány dekrety:
 - „*Dekret o půdě*“ (půda má patřit rolníkům)
 - „*Dekret o míru*“ (Rusko oznámilo, že vystupuje z války)
 - „*Deklarace práv národů na sebeurčení*“ (využilo Finsko a pobaltské státy a vyhlásily nezávislost);
- **V březnu 1918 uzavřelo Rusko s Německem separátní brest-litevský mír**

OBČANSKÁ VÁLKA (1917 – 1922)

- Proti revoluci bojovali tzv. „**bílí**“, kteří chtěli obnovit carismus a uspořádat nové volby do Dumy (kterou chtěli obnovit). Duma měla rozhodnout o dalším osudu Ruska. Vrchními veliteli „bílých“ byli admirál Kornilov, generál Děnikin, generál Kolčak;
- na straně revoluce a prosazení **sovětské vlády** bojovali tzv. „**rudí**“. Jejich hlavními veliteli byl Trockij (vytvořil Rudou armádu), Buděnnij, Vorošilov, Tučačevskij;
- „Bílí“ byli podporováni anglickými, francouzskými, americkými a japonskými oddíly, které zahájily vojenskou intervenci do Ruska;
- Na stranu bílých se přidali také českoslovenští legionáři, kteří obsadili a kontrolovali Transsibiřskou magistrálu (velel jim generál Gajda), v roce 1920 se přes Vladivostok vrací domů.

Гражданская война

УАЗ подготовил и сгг. m3

Фронты Гражданской войны

- **Южный фронт** — против Добровольческой армии во главе с Корниловым, а после его смерти с А.И. Деникиным — разгромлена в конце 1919 г. — начале 1920 г.

Rudí

Bílí

Tačanka

Likvidace carské rodiny

- V červenci 1918 byla v Jekatěrinburku zastřelena celá carská rodina i se služebnictvem;
- Bolševici se báli, že by mohl být car s rodinou osvobozen, proto je zlikvidovali.

Carská rodina, jejich
lékař Botkin, kuchař
Charitonov,
služebná Děmidova a
komorník
Trupp

Vítězství bolševiků

- Velení bílých bylo roztrženo a nejednotné;
- Bolševici obratnou propagandou a sliby získali na svou stranu většinu rolníků;
- původní „*válečný kapitalismus*“ a úplné znárodnění průmyslu, které spolu s válečnými útrapami vedly k totálnímu hospodářskému krachu, byl v roce 1921 nahrazen **NEP**em (novou ekonomickou politikou), která částečně povolila drobné soukromé podnikání → ekonomické oživení;
- celkové ztráty v občanské válce činily 10,5 milionu lidí; z toho asi 2,5 mil. rudých, 2 mil. Bílých. 6 mil. obyvatel zahynulo v důsledku teroru, hladu a tyfu.

- 1919 až 1921 - Rusko téměř zničil hladomor a tyfus;
- 1921 - Lenin nechal brutálně potlačit vzpouru kronšadtských námořníků a několik rolnických povstání;
- Bolševici na pokyn Lenina začali budovat **GULAG**, pracovní tábory, do kterých byly zpočátku posíláni odpůrci revoluce;
- Nastává vlna emigrace - tzv. „*bílá emigrace*“, (zejména umělci a spisovatelé). Někteří z nich také do Československa.

- květen 1922 – Lenin má velké zdravotní potíže, první série mrtvic – před smrtí usiloval aby jeho funkci převzal Trockij;
- **30. 12. 1923 vyhlášen vznik SSSR (Svazu sovětských socialistických republik).** V čele stanul Lenin;
- 1923 – nová mozková příhoda – Lenin zůstává paralyzovaný a němý;
- **leden 1924 – Lenin umírá**

ZDROJE

- ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 3. rozšíř. vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. 886 s. ISBN 80-7106-216-2;
- PEČENKA, M. *Dějiny Ruska v datech*. Vydání 1. Dokořán: Praha, 2011. ISBN 978-80-86569-14-7
- DORAZIL, Otakar, Josef HAUBELT, Dagmar KUTÍLKOVÁ a Jaroslav BUBENÍK. *Světové dějiny v kostce*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Vimperk: Papyrus, 1995. ISBN 80-857-9726-7.
- GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 639 s. ISBN 80-710-6401-7.
- VINEN, Richard. *Evropa dvacátého století*. Vyd. 1. Překlad Šimon Pellar, Milena Pellarová. Praha: Vyšehrad, 2007, 556 s. Dějiny Evropy (Vyšehrad). ISBN 978-807-0217-351.
- <http://www.financnici.cz/vladimir-iljic-lenin>;
- *Rusko- japonská válka 1904-1905* [online].[2014-10-4]. Dostupné z WWW: [http://r-j-
valka.webnode.cz/products/rusko-japonska-valka-1904-1905/](http://r-j-valka.webnode.cz/products/rusko-japonska-valka-1904-1905/)
- *Rusko v letech 1905- 1922* [online].[2014-11-4].Dostupné z WWW: [http://www.kompas.estranky.cz/clanky/ucebnice-dejepisu/rusko-v-letech-1905-1922-petr-
daubner.html](http://www.kompas.estranky.cz/clanky/ucebnice-dejepisu/rusko-v-letech-1905-1922-petr-daubner.html)